

מערכת הצורות - הפעול

מאפייני הפעול

בשלב א' למדתם להכיר את גורות השלמיים, את גורת המרובעים ואת גורות החסרים (חפ"ג - חפ"צ).
לפניכם תזכותת למאפייני הפוועל ולגורות שלמדתם.

השורש

השורש הוא המרכיב הבסיסי של המילים בעברית, והוא מכיל את המשמעות הבסיסית של המילה. השורש מורכב בדרך כלל משלושה עיצורים, הקרוים לפי סדר האותיות במילה - פָעַל (פ' הפועל, ע' הפועל, ל' הפועל) בעברית יש גם שורשים בני ארבעה עיצורים. לדוגמה: פְרִסְמָן, דְרִבְנָן, דְגַםָן.

המוספיות

המוסיפות הן אותיות הנוספות לעיצורי השורש:

לפניהם השורש (תחליות) - בלבייש, אלמג, משלם, נשב, יסב, פכטב (אותיות האנגליות אב האנגלית).

לאחר אותיות השורש (סופיות) - אכלהי, למדת, צבדת, שמרת, דברנו, שברנו, הלכשתם.

הבנייה

הבנייה הוא תבנית קבועה של תוכה "זוקים" שורשים שונים. כל הפעלים השייכים לבניין מסוים הם בעלי תבנית אחת. גיימרים בעריה שבעה בניינים: כל געאל, הצעיל, הפעיל, פיעל, פועל והתפעל.

סְפִיר	פִּיעַל -	שָׁמֹר	כָּל -
סְפִיר	פּוֹעֵל -	נִשְׁמֹר	נִפְעֵל -
הַתְּלִבֶשׂ	הַתְּפִעֵל - הַתְּפִקְיֵד	הַפְּקִיד	הַפּוֹעֵל -

הזמן

כיוון שהפועל נעשה באמצעות המושפעות. כמו כן קיימות שתי דרכי נספנות: ציווי (דרך להבעת פקודה) ומקור נתוי (שם הפעול). קיימים שלושה זמנים: עבר, הווה (בינוני), עתיד.

הגור

קיימים בעברית שלושה גופים. כל אחד מהם מופיע בצורה ייחיד ורבים בזיכרון ובנקבה.

גוף אחד		יחיד		רבים		גוף אחד		גוף אחד	
		מדברים/ות		מדבר/ת					
		נווכחות	נווכחים	נווכח	נווכחות	נווכחות	נווכחים	נווכח	נווכחות
גוף אחד	גוף אחד	נווכחות	נווכחים	נווכח	נווכחות	נווכחות	נווכחים	נווכח	נווכחות
גוף שני	גוף אחד	נווכחות	נווכחים	נווכח	נווכחות	נווכחות	נווכחים	נווכח	נווכחות
גוף שלישי	גוף אחד	נווכחות	נווכחים	נווכח	נווכחות	נווכחות	נווכחים	נווכח	נווכחות

□ אוצרת השלמים

לפניכם צורות היסוד (נסתר) של הבניינים בגורת השלמים.

שם פעולה	מקור נטוי	ציווי	עתיד	בינוי	עבר			
שמירה צחוק גנבה (גנבה)	לשמור למד (למוד)	שמור ילמד	ישומר ישן (ישנו) יכול שמור (שמור)	שומר ישן (ישנו) יכול שמור (שמור)	שמר יכול (יכל)	כל		
הישרדות	להישמר	הישמר	ישומר (ישמר)	נשמר	נשמר	נפעל		
הפקדה הסביר אכזבה	להפקיד	הפקד	פקיד	מפקיד	הפקיד	הפעיל		
			יופקד	מופקד	הופקד	הופעל		
סיפור כוונה	ספר (ספר)	ספר (ספר)	ספר אספר (ספר אספר)	מספר (מספר)	מספר (מספר)	פעיל		
			יסופר אסופר (ספר אספר)	מסופר (מספר)	סופר (ספר)	פועל		
התלבשות	התלבש	התלבש	יתלבש (אטלבש)	מתלבש	התלבש	התפעל		

שינויים בבניין התפעל

- פעלים שפה"פ מפרידה בין שתי התחליות = **הסתפר (ס-פ-ר)**, **משתלב (ש-ל-ב)**.
- כל פועל הפותח ב- **זֶךְךָ** = בניין התפעל - **הצדמן (ז-מ-ן)**.
- כל פועל הפותח ב- **צִצְצִיךְ** = בניין התפעל - **הצטלם (צ-ל-מ)**.
- פעלים ש"ת" הבניין התמזגה עם פה"פ - **התמס (*התתמס)**, **ידבר (*יתדבר)**, **מטגן (*מתטגן)**

ספר זה מקוביל ברובו לספר "הלשון והטקסט - שלב ב".

כאשר מופיע הסימן * ליד שאלה - תוכן השאלה דומה בשני הספרים, אך התשאול בהתאם לשאלון המותאם.
כאשר מופיע הסימן * ליד שאלה - שאלה זו אינה מופיעה בספר "הלשון והטקסט".

טבילה 1 – חזרה על הבניינים קל, נפעל, הפעיל והופעל
חלק א - נתחו את השורש ואת הבניין של כל אחד מן הפעלים שלפניכם.

הבניין	השורש	הפועל	הבניין	השורש	הפועל
		14 נצבעו	1 שף	שף	
		15 תלשינו	2 הקסימו	הקסימו	
		16 פקדתם	3 נשלפים	נשלפים	
		17 הרשים	4 להיפגש	להיפגש	
		18 מתקיפה	5 הצדקתי	צדקתי	
		19 לרשום	6 יוצפנו	יוצפנו	
		20 ייפורמו	7 תמכורנה	תמכורנה	
		21 תפסתם	8 התקין	התקן	
		22 משקיט	9 טמןנו	טמןנו	
		23 תיסגר	10 שלפו	שלפו	
		24 נסחפים	11 תסרוגנה	תסרוגנה	
		25 טבלו	12 מוגברים	מוגברים	
		26 תלושנה	13 התרמתם	התרמתם	

חלק ב - נתחו את השורש ואת הבניין של כל אחד מן הפעלים שלפניכם. (פעיל, פועל והתפעל)

הבניין	השורש	הפועל	הבניין	השורש	הפועל
		10 להתרגוז	1 התנדבנו	התנדבנו	
		11 קויצורו	2 מרמז	מרמז	
		12 טבלו	3 צולמנו	צלמנו	
		13 מפוסקים	4 משתלים	משתלים	
		14 הצטלבתי	5 מזדקפת	מזדקפת	
		15 תחדרשו	6 מטפלים	מטפלים	
		16 הצדקו	7 מסמנות	מסמנות	
		17 מיתנו	8 מזגו	מזגו	
		18 היתםם	9 מטופלים	מטופלים	

תרגיל 2 (תרגיל מסכם - כל הבניינים - בנוסח בחינת הבגרות של השאלון המותאם)

• חלק א - לפניכם משפטים. בכל משפט יש פועל מודגש. השלימו את הטבלה. (רק במקרים מסוימים הלבנים)

הפעול	שורש	בניין	זמן	גוף
1. המרצה משתלמת בחו"ל .				
2. הילדים חצdkו על מעשייהם .				
3. אכבעות הנגר נצחטו במהלך העבודה .				
4. היבולים יינזקו כתוצאה ממזג האוויר .				
5. הרוחחים משותפים לכל חברי הקיבוץ .				
6. הילד מופנים מאוד .				
7. הוועדה תאמנת את עדויות הנחקרים .				
8. דישנו את השטח לקראת הזרעה.				
9. הם רקדו בתנעות קצובות ומוותאומות .				
10. כל התכניות שליהם השתבשו .				
11. הבגד הייטן לאחר שעבדתי בגינה .				
12. יש להבריק את כל הנקשות לפני הפסח.				
13. התלמידים נתבקשו להיכנס לאולם.				
14. בניסוי זה אנו נזהקים לחומר מיוחד.				
15. הפרי մבשיל על העץ .				
16. הנבחרת תשתחף באלייפות הקרובה.				
17. העובדים יפוטרו אם לא ימצא משקיע.				
18. מדיניות רבות הלאימו רכוש פרטי.				
19. אנשים אלו הזדקנו עד מאוד.				
20. הסטודנטיות התקבצו סביב המרצה.				
21. מיזדמנת לנו עסקה מוצלחת.				
22. אנו נענעל את חדר המחשב.				
23. הילד נענעל בחדר המחשב.				

• **חלק ב** (בספר "הלשון והטקסט - שלב ב" עמ' 89 מסעיף 6)

לפניהם משפטים שחסרים בהם פעילים.

קראו את המשפטים וכתבו בכל מקום ריק את הפועל או את שם הפועל המתאים על פי השורש המופיע בסוגרים. אין צורך לנกด. לדוגמה: המורה **התחשב** (ח-ש-ב) בתלמיד.

1. החברות _____ (נ-פ-ק) חברות הסברה.
2. החיליות _____ (ס-ר-ק) את השיטה.
3. נשים אלה _____ (ז-ק-ג) בכבוד בזכות ילדיהן.
4. _____ (מ-ת-נ) את דעתינו.
5. אני _____ (ק-ש-ת) את גוש החימר.
6. לא תצליחו _____ (ש-ב-ר) את רוחנו.
7. יש _____ (פ-ר-ד) בין הרגש למחשבה.
8. עלי _____ (ת-ק-נ) את הבגד שקרעת!
9. הוא נוהג _____ (ק-ל-ט) את עצמו.
10. הטעויות _____ (ז-ה-ב) בידי הצורף.
11. הילומים _____ (ל-ט-ש) במכונה חדשה.
12. הביצה _____ (ק-ל-פ) על ידי האב לפני אכילתה.
13. כולנו _____ (ד-ח-ק) לפינה על ידי הממן.
14. האיש _____ (ת-מ-מ) ו _____ (כ-ח-ש) את מעשיו.
15. כולנו _____ (ט-ע-נ) את טענותינו בבית המשפט.
16. הילד הקטן _____ (ז-נ-ב) אחר אחיו.
17. רוז ודן, _____ (פ-ר-ס) את המפה לקרה התקידוש!
18. _____ (ס-ח-ט) את התפוזים ש _____ (ק-ט-פ) הבוקר.
19. _____ (ל-ח-נ) מנגינה מיוחדת זו לקרה הטקס.
20. המתנדבים _____ (ק-צ-ר) את החיתה.
21. לב _____ (ד-א-ב) בעקבות המקרה.
22. הנערה _____ (צ-ד-ק) את מעשיה.
23. האסטרונואוטים _____ (נ-ח-ת) מחר את החללית.
24. התלמידים _____ (ח-ש-ש) מהבחן הקרוב.
25. הנערה _____ (ס-ר-ט) את סיפור חייה.